

MICHAŁ SZCZYSZEK

ORCID: 0000-0002-0253-7296

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
szczysze@amu.edu.pl

OLIWIA FILIP*

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
jkn.wfpik.uam@gmail.com

GABRIELA GAPIK

Instytut Filologii Polskiej
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
jkn.wfpik.uam@gmail.com

ALEKSANDRA GÓRNA

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
jkn.wfpik.uam@gmail.com

DOMINIK GRONOWICZ

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
jkn.wfpik.uam@gmail.com

MARIA JAROCHA

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
jkn.wfpik.uam@gmail.com

NADIA KAŻMIERCZAK

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
jkn.wfpik.uam@gmail.com

ALEKSANDRA MALCZEWSKA

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
jkn.wfpik.uam@gmail.com

* Artykuł został napisany przez wymienione osoby studenckie Instytutu Filologii Polskiej UAM pod moją opieką, w ramach działalności Językoznawczego Koła Naukowego (<https://www.facebook.com/jezykoznawcze.kn>; e-mail: jkn.wfpik.uam@gmail.com). Analizy i interpretacje zostały przeprowadzone w toku moderowanej przeze mnie dyskusji między współautorami.

Debil, idiota i kretyn w polskim parlamencie. Frekwencja, semantyka i funkcje

Słowa kluczowe

lingwistyczne analizy cyfrowe, Korpus Dyskursu Parlamentarnego, frekwencja leksykalna, pragmatyka leksykalna, narzędzia informatyczne

Keywords

digital linguistic analysis, Parliamentary Discourse Corpus, lexical attendance, lexical pragmatics, IT tools

Wstęp

W artykule przedstawiamy wyniki analiz trzech wyrazów: *debil*, *idiota* i *kretyn* występujących w polskim dyskursie parlamentarnym. Skupiamy się na użyciach tych wyrazów, tj. na ich frekwencji, znaczeniu oraz właściwościach pragmalingwistycznych. Materiał został wyekscerpowany z Korpusu Dyskursu Parlamentarnego (dalej: KDP), w którym gromadzone są stenogramy polskiego sejmu i senatu (oraz ich komisji) z okresu od 1918 do 2024 roku (jest on nieustannie pomnażany o stenogramy z kolejnych debat parlamentu i komisji parlamentarnych). KDP można znaleźć na ogólnodostępnej stronie internetowej: https://kdp.nlp.ipipan.waw.pl/query_corpus¹.

Nawiązujemy tu zatem do wcześniejszych prac, w których analizie poddawane były zjawiska głównie leksykalne², analizowane m.in. z wykorzystaniem narzędzi cyfrowych. W niniejszym artykule nie będziemy zatem opisywali szczegółowych danych dotyczących KDP i narzędzi humanistyki cyfrowej – pozwalamy sobie odesłać czytelnika do tych wcześniejszych prac wymienionych w przypisie 3. Kontynuujemy w ten sposób rozważania badaczy zajmujących się agresją werbalną w przestrzeni publicznej, z istotną monografią w tym nurcie Ireny Kamińskiej-Szmaj³.

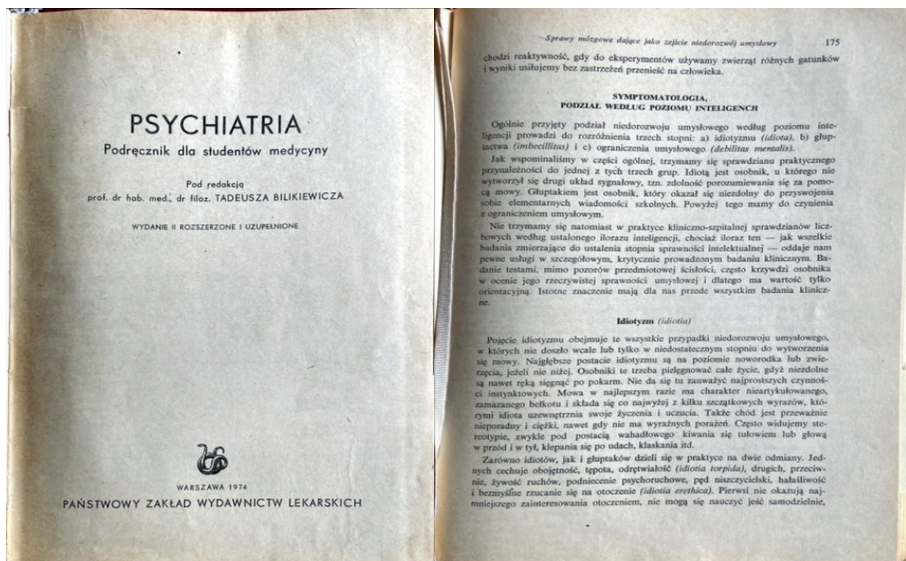
¹ Por. Maciej Ogrodniczuk, „Polish Parliamentary Corpus”, w: *Proceedings of the LREC 2018 Workshop ParlaCLARIN: Creating and Using Parliamentary Corpora*, red. D. Fišer, M. Eskevich, F. de Jong (Paris, 2018), 15–19.

² Zob. np. Michał Szczyszek, „Emocje w parlamencie – parlament w emocjach: ujęcie statystyczne. O projekcie słownika polskiego parlamentaryzmu XX wieku (lata 1918–2018)”, *Prace Językoznawcze* 21 (2019), 3: 203–218; tenże, „W każdym mieście jest «Sowa i Przyjaciele». O czym się mówi w polskim parlamencie, mówiąc o ośmiorniczkach, pasztetach, kielbasach, bigosach...?”, w: *Miasto. Przestrzeń zróżnicowana językowo, kulturowo i społecznie*, cz. 9, red. Małgorzata Święcicka, Monika Peplińska (Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2024), 215–232.

³ Zob. Irena Kamińska-Szmaj, *Agresja językowa w życiu publicznym. Leksykon inwektyw politycznych 1918–2000* (Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2007).

Ekscerpcja materiału z korpusów. Aby przeanalizować ogromny materiał zgromadzony w KDP, wykorzystane zostały narzędzia cyfrowe wraz z zastosowaniem określonego (informatycznego) sposobu zapytań. Korzystaliśmy zatem z konkordancera, stosując zapytanie typu np. [base="(debil)"], [base="(idiota)"], [base="(kretyn)"]; opieramy się tu zatem na lematach, a nie na formach tekstowych.

Informacje, założenia, tezy. Jeszcze pół wieku temu wyrazy *debil*, *idiota* i *kretyn* były terminami z zakresu psychiatrii, określającymi osoby z niepełnosprawnością intelektualną, co pokazuje zdjęcie 1 – strony z podręcznika do psychiatrii z 1974 roku. Prezentowana tam typologia i stratygrafia nazw schorzeń i chorób jest dziś nieaktualna, podręczniki współczesne już tych nazw nie zawierają – zastąpiły ją typologie DSM-5 i ICD-10 (natomiast najnowsza ICD-11 została opublikowana, lecz nie jest jeszcze w Polsce szeroko przyjęta). Zatem stare terminy typu *debil*, *idiota* i *kretyn* weszły do codzienności, tj. nieterminologicznego użycia, do polszczyzny ogólnej i potocznej, i tam zaczęły pełnić inne, nieterminologiczne funkcje, zwłaszcza w kontekście społecznej melioryzacji samej psychiatrii, tj. podniesienia jej rangi i/lub dostrzeżenia przez społeczeństwo, że choroba psychiczna/niepełnosprawność intelektualna są takie same, jak inne choroby – czysto somatyczne. Spowodowało to zdjęcie swoistego odium i wykluczenia społecznego z osób dotkniętych (ogólnie rzecz ujmując) chorobami psychicznymi. Przyjrzyjmy się zatem, jak te stare terminy funkcjonują w polskim parlamencie.

Zdjęcie 1. Podręcznik do psychiatrii z 1974 roku (fragment)

W niniejszym artykule przyjęto założenie, że wspólnota komunikatywna (w ujęciu L. Zabrockiego⁴, z doprecyzowaniem S. Borawskiego⁵) – tu: parlamentarna wspólnota komunikatywna – wypracowała i utrzymuje określoną wizję świata, w której umieszcza i profiluje pojęcia wyrażane leksemami *debil*, *idiota* i *kretyn* (tu odwołujemy się do koncepcji J. Bartmińskiego⁶). Ponadto chcemy pamiętać, że parlament (w tym parlament polski) jako wspólnota komunikatywna to swoisty tygiel komunikatywny, w którym ścierają się poglądy, wizje, kategoryzacje, konceptualizacje, języki, dialekty, światopoglądy, polityki, filozofie itp. Na tym tle rozpatrywać będziemy fenomeny badawcze, które wyodrębniliśmy w tytule niniejszego artykułu.

Pytania badawcze. Stawiamy zatem cztery operatywne pytania, na które będziemy starali się odpowiedzieć, opierając się na danych z KDP:

1. Czy i jak są używane przywołane nazwy w polskim dyskursie parlamentarnym?
2. Jaka jest ich frekwencja?
3. Kiedy się pojawiły?
4. Jaka jest ich funkcja?

Metody i metodologie, z jakich korzystamy w analizach materiału językowego, od dawna są stosowane i usankcjonowane w językoznawstwie, w tym zwłaszcza – w językoznawstwie polonistycznym. W zakresie analiz leksykalnych (leksykalno-leksykograficznych) i semantycznych odwołujemy się m.in do opracowań: Mirosława Bańki, Renaty Grzegorzczukowej, Władysława Miodunki i Anny Wierzbickiej⁷. Współcześnie nie sposób nie korzystać ze słowników nie tylko papierowych, ale i elektronicznych, np. z internetowego *Wielkiego słownika języka polskiego* (WSJP – <https://wsjp.pl>, dostęp 26.03.2024⁸). Zasadność badań korpusologicznych opieramy na koncepcji Barbary Lewandowskiej-Tomaszczyk⁹.

⁴ Ludwik Zabrocki, *Wspólnoty komunikatywne w genezie i rozwoju języka niemieckiego*, cz. I: *Prehistoria języka niemieckiego* (Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1963).

⁵ Stanisław Borawski, „Podstawy idei poznawczej studiów nad dziejami używania języka. Esej o diachronii”, w: *Rozprawy o historii języka polskiego*, red. Stanisław Borawski (Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, 2005), 13–61.

⁶ Jerzy Bartmiński, *Językowe podstawy obrazu świata* (Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2006).

⁷ Mirosław Bańko, *Z pogranicza leksykografii i językoznawstwa. Studia o słowniku jednojęzycznym* (Warszawa: Wydział polonistyki UW, 2001); Renata Grzegorzczukowa, *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej* (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2011); Władysław Miodunka, *Podstawy leksykologii i leksykografii* (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1989); Anna Wierzbicka, *Semantyka. Jednostki elementarne i uniwersalne* (Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2010).

⁸ Zob. Piotr Żmigrodzki i in., red., *Wielki słownik języka polskiego PAN. Geneza, koncepcja, zasady opracowania* (Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN, 2018).

⁹ Barbara Lewandowska-Tomaszczyk, *Corpus Linguistics. Computer Tools, and Applications – State of the Art* (Frankfurt am Main: Peter Lang, 2009).

Narzędzia cyfrowe wykorzystane do analiz obszernego materiału językowego (por. dane liczbowe poniżej) zostały opracowane przez konsorcjum CLARIN (<https://clarin-pl.eu/>, dostęp 26.03.2024) i służą do automatycznej analizy, czyli przetwarzania tekstu i języka. Zgromadzony materiał został poddany przetwarzaniu za pomocą cyfrowej aparatury:

- CAT – narzędzie do klasyfikacji tematycznej tekstów (<https://ws.clarin-pl.eu/cat>, dostęp 26.03.2024¹⁰);
- HATESPEECH – narzędzie do spersonalizowanego rozpoznawania mowy nienawiści (<https://ws.clarin-pl.eu/hatespeech?en>, dostęp 26.03.2024¹¹);
- SENTEMO – narzędzie do wyznaczania sentymentu krótkich fragmentów tekstu (<https://ws.clarin-pl.eu/sentemo>, dostęp 26.03.2024¹²);
- SHOREXTOPIC – narzędzie do modelowania tematycznego tekstów (<https://ws.clarin-pl.eu/shortextopic>, dostęp 26.03.2024¹³);
- WYDŹWIĘK (ANALIZATOR WYDŹWIĘKU) – narzędzie do analizy wydźwięku emocjonalnego (<https://ws.clarin-pl.eu/sentyment>, dostęp 26.03.2024¹⁴).

Informacje leksykograficzne

W WSJP hasło *debil* dostarcza następujących informacji: chronologizacja – pierwsze użycie: 1954, Z. Rysiewicz: *Słownik wyrazów obcych*, books.google.pl; pochodzenie *lac.* *dēbilis* ‘słaby, wątpliwy, kaleki’; znaczenie 1. pot. pogard. ‘osoba umyślowo niedorozwinięta’; nota o użyciu: dawniej używane jako termin medyczny odnoszony do osoby lekko upośledzonej umyślowo; kwalifikacja tematyczna: a) CZŁOWIEK JAKO ISTOTA PSYCHICZNA → Działalność intelektualna człowieka → określenia człowieka ze względu na jego działalność intelektualną, b) CZŁOWIEK JAKO ISTOTA FIZYCZNA → Choroby i ich leczenie, rodzaje chorób. Znaczenie 2. pogard. ‘mężczyzna uważany za wyjątkowo

¹⁰ Zob. Tomasz Walkowiak, Szymon Datko, Henryk Maciejewski, „Distance metrics in Open-Set Classification of Text Documents by Local Outlier Factor and Doc2Vec”, w: *Advances and Trends in Artificial Intelligence. From Theory to Practice. IEA/AIE*, red. G. Wotawa, F.I. Pill, R. Koitz-Hristov, M. Ali, *Lecture Notes in Computer Science* 11606 (Cham: Springer, 2019).

¹¹ K. Kanclerz i in., „Controversy and Conformity: from Generalized to Personalized Aggressiveness Detection”, w: *Proceedings of the 59th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics and the 11th International Joint Conference on Natural Language Processing* (Vol. 1: Long Papers), <https://aclanthology.org/2021.acl-long.460>, 2021.

¹² Jan Kocoń, Piotr Miłkowski, Monika Zaśko-Zielińska, „Multi-Level Sentiment Analysis of PolEmo 2.0: Extended Corpus of Multi-Domain Consumer Reviews”, w: *Proceedings of the 23rd Conference on Computational Natural Language Learning (CoNLL)*, 2019.

¹³ Tomasz Walkowiak, „Language Processing Modelling Notation – Orchestration of NLP Microservices”, w: *Advances in Dependability Engineering of Complex Systems: Proceedings of the Twelfth International Conference on Dependability and Complex Systems DepCoS-RELCOMEX* (Springer International Publishing, 2017), 464–473.

¹⁴ Arkadiusz Janz, Jan Kocoń, Maciej Piasecki, Monika Zaśko-Zielińska, „plWordNet as a Basis for Large Emotive Lexicons of Polish”, Conference: LTC’17 8th Language & Technology (Poznań, 2017).

głupiego’; kwalifikacja tematyczna: CZŁOWIEK JAKO ISTOTA PSYCHICZNA → Działalność intelektualna człowieka → określenia człowieka ze względu na jego działalność intelektualną.

W WSJP hasło *idiota* dostarcza następujących informacji: chronologizacja – SPXVI: idyjota, SJPXVII: idyjota, SL, SWil, SJPWar, SJPDor, SJPSz, SJPDun, ISJP, PSWP, USJP; pochodzenie łac. *idiōta*, *idiōtēs*, głupiec, dyletant, ignorant; z gr. *idiōtēs*’; znaczenie: pot. pogard. ‘mężczyzna uważany za wyjątkowo głupiego’; nota o użyciu: dawniej używane jako termin medyczny odnoszony do osoby głęboko upośledzonej umysłowo; kwalifikacja tematyczna: a) CZŁOWIEK JAKO ISTOTA PSYCHICZNA → Ocena i wartościowanie słownictwo oceniające, b) CZŁOWIEK JAKO ISTOTA PSYCHICZNA → Działalność intelektualna człowieka → określenia człowieka ze względu na jego działalność intelektualną.

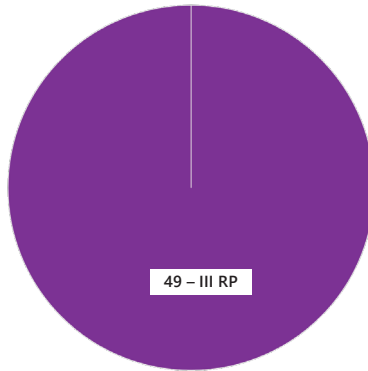
W WSJP hasło *kretyn* dostarcza następujących informacji: chronologizacja: SWil, SJPWar, SJPDor, SJPSz, SJPDun, ISJP, PSWP, USJP; pochodzenie *fr.* *crétin* ‘osoba dotknięta niedoczynnością tarczycy; głupiec’; znaczenie: pot. pogard. ‘mężczyzna uważany za wyjątkowo głupiego’; nota o użyciu: dawniej używane jako termin medyczny odnoszony do osoby głęboko upośledzonej umysłowo; kwalifikacja tematyczna: CZŁOWIEK JAKO ISTOTA PSYCHICZNA → Działalność intelektualna człowieka → określenia człowieka ze względu na jego działalność intelektualną. W odniesieniu do analizowanych wyrazów zaszła zatem zmiana semantyczna typowa dla leksyki zapożyczonej z języków obcych (o takich przekształceniach znaczeniowych przekonująco pisała już pół wieku temu m.in. Halina Rybicka¹⁵).

Użycie wyrazu *debil* w polskim parlamencie

Słowo *debil* wywodzi się z terminologii medycznej i pierwotnie oznaczało osobę z lekką niepełnosprawnością intelektualną. W XX wieku funkcjonowało jako oficjalny termin diagnostyczny w medycynie i psychologii. Współcześnie słowo *debil* nie odnosi się już do specyficznych stanów. Jak wskazuje WSJP, obecnie funkcjonuje ono przede wszystkim jako wyrażenie potoczne oraz obraźliwe i oznacza ‘osobę umysłowo niedorozwiniętą’ oraz ‘mężczyznę uważanego za wyjątkowo głupiego’. *Słownik języka polskiego PWN* definiuje *debila* podobnie, jako ‘człowieka ograniczonego, głupiego’. Obie definicje ukazują przejście tego słowa do uzusu językowego i jego pejoratywne zabarwienie, które zdominowało wcześniejsze znaczenie. Przeprowadzona analiza frekwencyjna w KDP pozwala dostrzec, jak często słowo *debil* pojawia się w przemówieniach politycznych oraz debatach parlamentarnych.

¹⁵ Zob. Halina Rybicka, *Losy wyrazów obcych w języku polskim* (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1976).

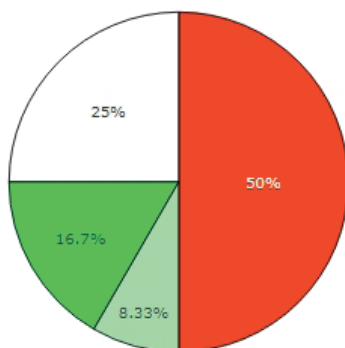
Użycie słowa *debil* w polskim parlamencie zostało poddane analizie, która pozwala zaobserwować ewolucję polskiego języka politycznego oraz zmiany w dynamice debaty publicznej. W okresie II RP oraz PRL-u słowo to nie występowało w polskim parlamencie w ogóle, co może sugerować, że wówczas podobne określenia nie cieszyły się dużą popularnością wśród polityków. Dopiero w III RP obecność słowa *debil* na polskiej scenie politycznej znacząco wzrosła. Zarejestrowano aż 49 użyć, co stanowi gwałtowny wzrost w stosunku do poprzednich lat. Tendencja wzrostowa używalności tego określenia może być interpretowana jako wyraz intensyfikującej się polaryzacji w przestrzeni publicznej, jak również jako symptom ewolucji norm językowych obowiązujących w dyskursie parlamentarnym. Pokazano to na wykresie 1.

Wykres 1. Użycie słowa *debil* w polskim parlamencie

Źródło: KDP.

Narzędzie badające emocjonalny wydźwięk wypowiedzi – SENTEMO – wykazało, że słowo *debil* użyte w wypowiedziach polityków dużo częściej charakteryzuje się mocną polaryzacją negatywną, osiągając wynik 50% w tej kategorii, co stanowi dokładnie połowę. Niemniej jednak, druga połowa nie wskazuje jedynie na polaryzację pozytywną. Aż 25% analizowanych wypowiedzi notuje brak wyraźnego emocjonalnego nacechowania. Dopiero w kolejnych 25% notuje się pozytywny wydźwięk emocjonalny, z czego mocną polaryzację pozytywną odnotowuje 16,7% przypadków, a słabą 8,33%, co pokazuje wykres 2. Widzimy zatem znaczącą dominację wydźwięku negatywnego nad pozytywnym.

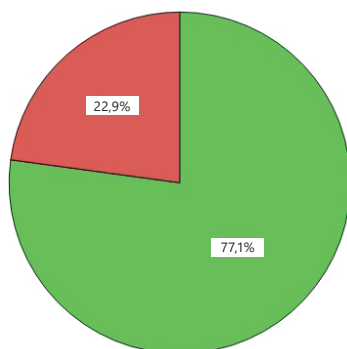
Wykres 2. Wydźwięk fragmentów tekstów z wyrazem *debil* w polskim parlamencie

Źródło: SENTEMO.

Potwierdza to analiza z użyciem narzędzia WYDŹWIĘK, które zwróciło taki wynik:

- emocje pozytywne – 27: radość, zaufanie, użyteczność, prawda, wiedza, piękno, szczęście;
- emocje pozytywne – 88: smutek, złość, strach, wstręt, zaskoczenie czymś nieprzewidywanym, nieużyteczność, krzywda, niewiedza, błąd, brzydota, nieszczęście.

Następne narzędzie – HATESPEECH – wykazało, że tylko 22,9% analizowanego fragmentu korpusu ma charakter obraźliwy, natomiast aż 77,1% nie charakteryzuje się obraźliwością (zob. wykres 3).

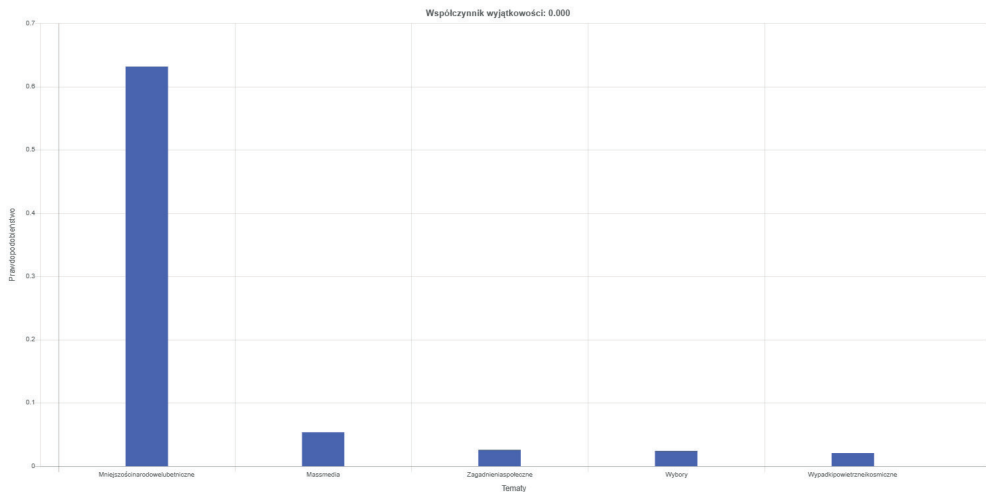

Wykres 3. Mowa nienawiści we fragmentach tekstów z wyrazem *debil* w polskim parlamencie

Źródło: HATESPEECH.

Kolejne narzędzie – CAT – wykazało, że najczęstszymi kategoriami tematycznymi, pojawiającymi się w analizowanym fragmencie korpusu dla leksemu *debil*, są: *mniejsości narodowe/etniczne, massmedia, zagadnienia społeczne, wybory oraz wypadki powietrzne*

i kosmiczne (zob. wykres 4). Najwyższy współczynnik prawdopodobieństwa występowania ma kategoria *mniejszości narodowe/etniczne*, który wynosi 0.6, następnie kategoria *massmedia* ze współczynnikiem wynoszącym około 0.05, współczynnik pozostałych pól semantycznych nie wyniósł więcej niż około 0.03. Sam współczynnik wyjątkowości dla omawianego materiału miał wartość zerową. Warto zauważyć, że większość pojawiających się kontekstów dla analizowanego określenia jest typowa dla ogólnego dyskursu parlamentarnego, jednakże specyficzna dla polskiej sceny politycznej jest kategoria wypadków powietrznych i kosmicznych, co jest związane z pojawianiem się regularnie wątku katastrofy smoleńskiej, do której doszło 10 kwietnia 2010 roku, i w której zginął m.in. ówczesny prezydent RP Lech Kaczyński.

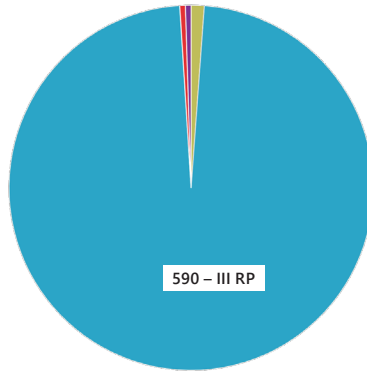
Wykres 4. Kategorie tematyczne we fragmentach tekstów z wyrazem *debil* w polskim parlamencie

Źródło: CAT.

Narzędzie SHORTEXTOPIC wyróżniło 30 głównych słów kluczowych powiązanych z omawianym leksemem: *mówić, można, należeć, nazywać, móc, napis, mędrcy, możliwość, minister, kręgosłup, nadużycie, życiowy, niedouczony, niemy, kucharski, moralnie, który, mój, niektóry, nasz, lecz, Mirosław*. Wymienione słowa kluczowe (zob. grafika 1), z których najwyrazistsze są *moralnie, możliwość, mówić*, mogą wskazywać przede wszystkim na częste użycie leksemu *debil* w kontekstach silnie wartościujących o funkcji etyczno-moralizatorskiej, czego przejawem są takie słowa, jak np. *można, należeć, móc, kręgosłup, moralnie, życiowy*. Można to interpretować jako próby członków środowiska politycznego wzmocnienia swojej argumentacji poprzez odwoływanie się do wartości etyczno-moralnych, zarazem prawdopodobnie używając omawianego słowa w celu osłabienia argumentacji przeciwnej strony.

Użycie wyrazu *idiota* w polskim parlamencie

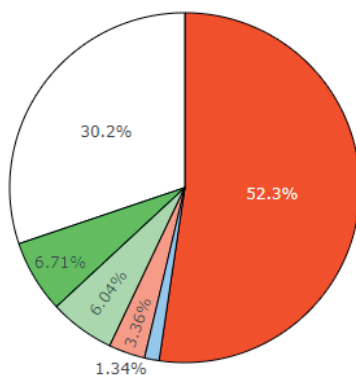
Według danych pochodzących z zasobu KDP słowo to zostało odnotowane 605 razy (w II RP – 7 razy, w PRL – 6, w III RP – 590; zob. wykres 5). Najstarsze udokumentowane wystąpienia tego leksemu sięgają aż roku 1923, co świadczy o długiej obecności tego wyrazu w dyskursie politycznym. Taka analiza pozwala nam śledzić, jak zmieniało się użycie tego terminu na przestrzeni dziesięcioleci, zarówno pod względem częstotliwości, jak i kontekstu, w jakim było używane.

Wykres 5. Użycie słowa *idiota* w polskim parlamencie

Źródło: KDP.

Wyraz *idiota* w znacznej większości ma polaryzację mocno negatywną, co wykazało narzędzie SENTEMO (ponad 50% wszystkich wypowiedzi; zob. wykres 6). Druga z kolei polaryzacja występująca w dyskursie to brak wydźwięku (ok. 30%). Można z tego wywnioskować, iż w latach 50. i 60. XX wieku wyraz *idiota*, funkcjonujący wcześniej jako termin medyczny z zakresu psychiatrii, w ponad połowie wszystkich wypowiedzi zmienił swoją funkcję na pejoratywną. Termin najczęściej używany był w wypowiedziach w okresie lat 2002–2004 oraz 2015–2019. Zastanawiające jest jednak, że termin ten w ponad 30% przeanalizowanych wypowiedzi nie ma żadnego wydźwięku. Może to sygnalizować brak jego ostatecznego ujednoczenia w uzusie oraz w normie językowej, co prowadzi do różnego odbioru w zależności od kontekstu wypowiedzi.

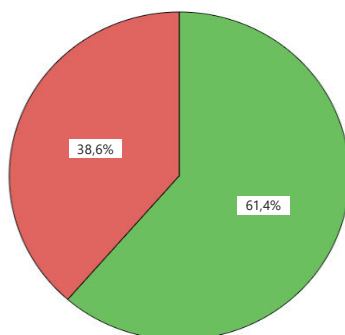
Wykres 6. Wydźwięk fragmentów tekstów z wyrazem *idiota* w polskim parlamencie

Źródło: SENTEMO.

Potwierdza to analiza z użyciem narzędzia WYDŹWIĘK, które zwróciło taki wynik:

- emocje pozytywne – 401: radość, zaufanie, cieszenie się na coś oczekiwanego, użyteczność, prawda, wiedza, piękno, szczęście;
- emocje pozytywne – 999: smutek, złość, strach, wstręt, zaskoczenie czymś nieprzewidywanym, nieużyteczność, krzywda, niewiedza, błąd, brzydota, nieszczęście.

Wspomniany wcześniej wydźwięk wypowiedzi jest przede wszystkim określany jako negatywny, choć według HATESPEECH nie jest uznawany za mowę nienawiści. Jednak określenie *idiota* jest traktowane przez odbiorców tego terminu jako coś krzywdzącego, co ma swoje potwierdzenie w kilku wypowiedziach przedstawiających oburzenie z powodu nazwania kogoś *idiotą*. Zostają wręcz użyte słowa, iż jest to „obrzydliwe”. Według danych w narzędziu HATESPEECH (zob. wykres 7), ponad 60% przypadków użycia tego słowa nie jest uznawanych za obraźliwe, co potwierdza wniosek, że określenie *idiota* jest postrzegane bardziej jako wyraz krytyki niż agresji.

Wykres 7. Mowa nienawiści we fragmentach tekstów z wyrazem *idiota* w polskim parlamencie

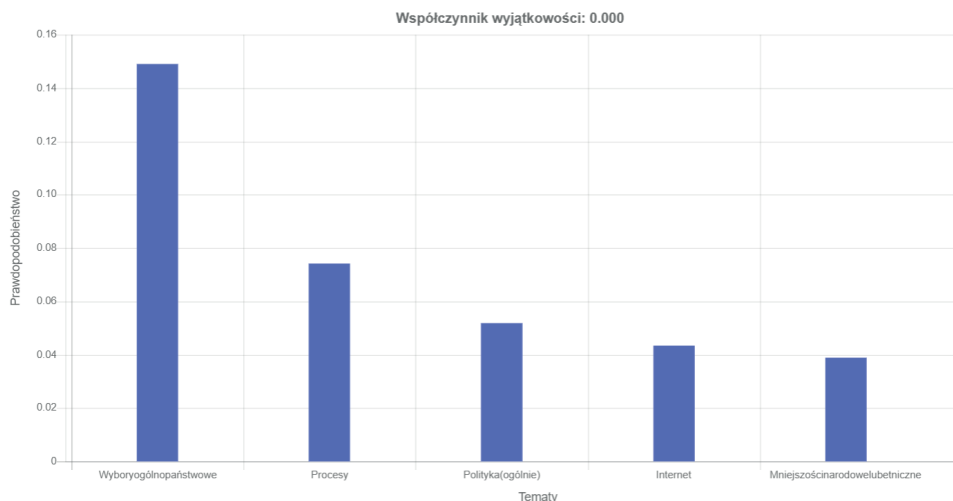
Źródło: HATESPEECH.

Jest to zastanawiające, jeżeli zestawimy analizę wykonaną przez narzędzie SENTEMO z narzędziem HATESPEECH. Chociaż większość wypowiedzi jest negatywnie polaryzowana, to nie są one uznawane za obraźliwe, a zatem nie spełniają według tego narzędzia kryteriów mowy nienawiści. Analiza wskazuje, że o ile słowo *idiota* może być używane w celu obrażania drugiej osoby, to zazwyczaj nie jest to akt werbalnej agresji.

Wnioskujemy zatem, że słowo to bywa używane zarówno jako określenie osoby o niskiej inteligencji, ignoranta, jak i człowieka nieświadomego. Kilkakrotnie w wypowiedziach występują przeprosiny za użycie tego terminu – przeprosiny nie były jednak skierowane do osób nazywanych *idiotami*. Z wypowiedzi można wywnioskować, że przeprosiny dotyczą użycia „wulgarnego” słowa w dyskursie politycznym, co uważane jest za nieprofesjonalne i niestosowne. Nadawcy nie przepraszają za wydzwięk swojej wypowiedzi, a za samo użycie tego słowa, co wskazuje na rozumienie owego terminu jako pejoratywnego. W analizowanych wypowiedziach często pojawia się konstrukcja *robić z kogoś idiotę*, najczęściej z ludzi lub bardziej precyzyjnie – z polityków, co sugeruje, że słowo to jest używane w celu wyrażenia oburzenia lub krytyki wobec postawy innych osób, zwłaszcza w kontekście politycznym. W tym ujęciu jest to raczej wyraz frustracji niż akt werbalnej agresji. Często pojawia się również sformułowanie *nie róbcie z nas idiotów*, co wyraźnie świadczy o tym, że termin ten używany jest w celu wyrażenia dezaprobaty wobec poczucia manipulacji.

Co interesujące, pojawiają się także dyskusje na temat genezy tego słowa, co sugeruje, że część użytkowników ma świadomość jego pierwotnego znaczenia. Przywołany zostaje Arystoteles oraz kontekst użycia owego terminu w średniowieczu. Zaskakujące jest, iż często pojawiają się odniesienia do Piłsudskiego, przytaczając jego słowa o tym, że *naród Polaków to naród idiotów*, a także do Lenina, wspominającego o *pożytecznych idiotach*. Warto także zauważyć, że choć określenie *idiota* może być odbierane jako obraźliwe, to w niektórych przypadkach ma ono charakter krytyki konstruktywnej, skierowanej nie tyle przeciwko osobie, ile wobec pewnych postaw lub działań.

Narzędzie CAT przeanalizowało wypowiedzi i przyporządkowało je do różnych tematów, jakie pojawiły się w kontekstach słowa *idiota*; są to: *wybory ogólnopaństwowe, procesy, polityka w ujęciu ogólnym, internet* oraz *mniejszości narodowe lub etniczne* (zob. wykres 8). Spośród wszystkich wypowiedzi najwięcej dotyczyło wyborów ogólnopaństwowych. Inne kategorie były mniej reprezentowane.

Wykres 8. Kategorie tematyczne we fragmentach tekstów z wyrazem *idiota* w polskim parlamencie

Źródło: CAT.

Narzędzie SHORTEXTOPIC wyodrębniło kilkanaście słów kluczowych użytych w kontekście terminu *idiota*. Są to: *żłobków*, *objąć*, *niszczącymi*, *niszczy*, *nieświadomego*, *nieukami*, *niestosownie*, *niestosowne*, *oblicza*, *nowoczesności*, *normę*, *obowiązywać*, *nieświadomy*, *nowickiego*, *niszczeniem*, *obowiązkami*, *niesiołowski*, *nikomu*, *niespełna*, *nietrzeźwości*, *obowiązek*, *normalny*, *niszczyc*, *niewłaściwego*, *obliczu*, *obracamy*, *nitrasowi*, *nowoczesności*, *normę*, *obowiązywać*, *nieświadomy*, *nowickiego*, *niszczeniem*, *obowiązkami*.

Grafika 2. Słowa kluczowe we fragmentach tekstów z wyrazem *idiota* w polskim parlamencie

Źródło: SHORTEXTOPIC.

Z analizy wynika, że choć słowo *idiota* w badanych wypowiedziach ma często negatywny wydźwięk, to w większości przypadków nie stanowi mowy nienawiści. Choć w niektórych przypadkach można zaobserwować jego agresywne użycie, to częściej służy ono wyrażeniu frustracji, krytyki lub dezaprobaty, a nie intencjonalnemu obrażeniu drugiej osoby. Wyraz *idiota*, który wcześniej funkcjonował jako termin medyczny, z biegiem czasu zmienił swoją funkcję na pejoratywną. Można dojść do konkluzji, iż użytkownicy tego terminu mają pełną świadomość niestosowności używanego słowa, zwracając chociażby uwagę na przeprosiny, które często ukazują się po użyciu wyrazu. Świadomość ta nie powstrzymuje ich jednak przed używaniem go w dyskursie publicznym. Potwierdzają to wybrane losowo przykłady użycia analizowanego wyrazu (zob. tab. 2) oraz kolokacje (zob. tab. 3).

Tabela 2. Przykłady użycia wyrazu *idiota* w polskim parlamencie

, iż kłopoty wynikają z tego, że "ten	idiota	Balcerowicz to wymyślił". Dziwimy się bardzo, że
innych, w których Polacy przedstawiani są jako półgłówki,	idioci	, kretyni, prymitywy. Poprzez taką "twórczość"
sierpnia 2009 r., www.onet.pl. „Antypolska kampania pożytecznych	idiotów	„ – piszący spierają się o historię – 24 sierpnia
Chełmie i Areszcie w Lublinie używał słów "degeneraci,	idioci	, debile', skierowanych do użytkowników strony związkowej Niezależnego
, padły z jego ust słowa: "degeneraci,	idioci	, debile" w odniesieniu do użytkowników strony internetowej Niezależnego
Chełmie padły z jego ust słowa: "degeneraci,	idioci	, debile" w odniesieniu do osób dokonujących wpisów na
innych krajach, ale cóż można spodziewać się po urzędnikach	idiotach	zatrudnionych w NFZ, którzy barbarzyńsko twierdzą, że "

Źródło: KDP.

Tabela 3. Kolokacje wyrazu *idiota* w polskim parlamencie

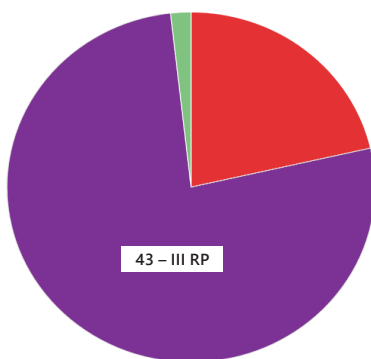
Forma tekstowa (<i>orth</i>)	Liczba wystąpień
1	2
idiota ekonomiczny	1
idioci nierozumiejący	1
idioci udający	1
idioty śnionym	1
idiota jeden	1
idiota niekompetentny	1
idiotach zatrudnionych	1
idiotami naszych	1

1	2
idiotów rosyjskiej	1
idiota gospodarczym	1
idioty roku	1
idiocie głos	1
idiocie rozum	1
idiota Balcerowicz	1
idiota Putina	1
idiota to	1
idiotami Moskwy	1
idiotami ludzi	1
idiotami posłów	1
idiotów Moskwy	1

Źródło: KDP.

Użycie wyrazu *kretyn* w polskim parlamencie

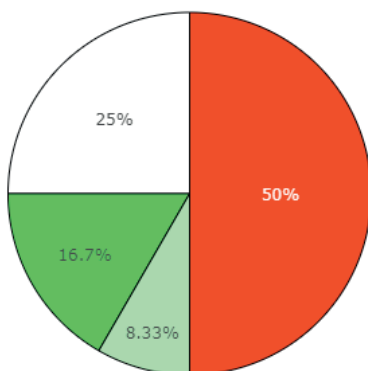
Dane z KDP opracowane przez narzędzia cyfrowe pozwalają prześledzić użycie oraz okoliczności użycia wyrazu *kretyn*. W Korpusie zarejestrowano 56 przypadków użycia takich form wyrazu *kretyn*: w II RP – 12, w PRL – 1, w III RP – 43 (co pokazano na wykresie 9). Najstarsze odnotowane w KDP użycie tego wyrazu pochodzi z roku 1919. Można też zauważyć, że w zdaniach z wyrazem *kretyn* pojawiają się również inne wyrazy, których użycie analizowane jest w artykule – *debil* i *idiota*.

Wykres 9. Użycie słowa *kretyn* w polskim parlamencie

Źródło: KDP.

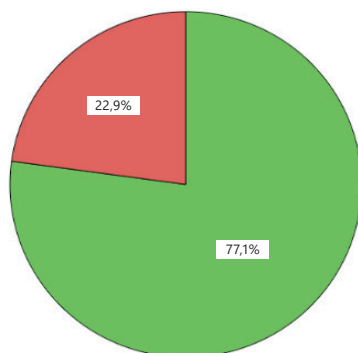
Rozkład wydźwięku emocjonalnego stworzony za pomocą narzędzia SENTEMO wskazuje, że użycie wyrazu *kretyn* w sytuacjach zarejestrowanych przez KDP w 50% ma polaryzację mocno negatywną, w 25% przypadków brak wydźwięku, w 16,7% ma polaryzację mocno pozytywną, a w 8,33% – polaryzację lekko pozytywną (zob. wykres 10).

Wykres 10. Wydźwięk fragmentów tekstów z wyrazem *idiota* w polskim parlamencie

Źródło: SENTEMO.

Wygenerowany przez narzędzie HATESPEECH wykres obrazujący rozkład obraźliwości wyrazu *kretyn* w tekście wykazał, że wyraz ten, w kontekstach odnotowanych przez KDP, nie jest uznawany za mowę nienawiści. W 77,1% przypadków uznano jego wydźwięk za nieobraźliwy, a w 22,9% przypadków – agresywny (zob. wykres 11).

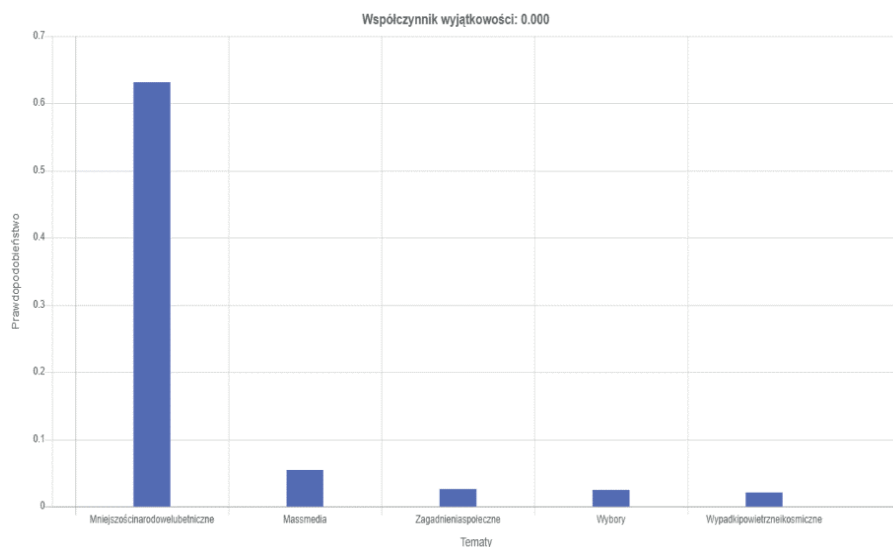

Wykres 11. Mowa nienawiści we fragmentach tekstów z wyrazem *kretyn* w polskim parlamencie

Źródło: HATESPEECH.

Wyniki uzyskane przez HATESPEECH i SENTEMO są zaskakujące, gdyż po przeanalizowaniu kontekstów, w których zostały wygłoszone odnotowane w KDP wypowiedzi, można zauważyć, że wyraz *kretyn* występuje raczej w tekstach o negatywnym wydźwięku. Często pojawia się jako przywoływanie wypowiedzi innej osoby. Warto zwrócić uwagę na kilka notowanych przykładów, w których to wyraz *kretyn* pojawił się w wypowiedzi komentującej wypowiedź innego polityka, a nawet w trakcie jego wypowiedzi. Może to świadczyć o znacznym sprzeciwie polityka przerywającego wypowiedź mówiącemu lub o tym, że poruszane kwestie mogły wywoływać w niektórych uczestnikach skrajne emocje, których nie potrafili opanować, co skutkowało złamaniem zasad dyskusji czy kultury osobistej.

Według danych z KDP określenie *kretyn* pojawia się także w kontekście grup społecznych czy zawodowych, np. rolników czy społeczeństwa polskiego, a nawet samych posłów i sejmu, a także jako bezpośrednie określenie danej grupy, np. „[...] bo polscy rolnicy, panie prezydencie, kretynami nie są. Polskie społeczeństwo nie jest kretyńskie”¹⁶.

Wykres 12. Kategorie tematyczne we fragmentach tekstów z wyrazem *kretyn* w polskim parlamencie

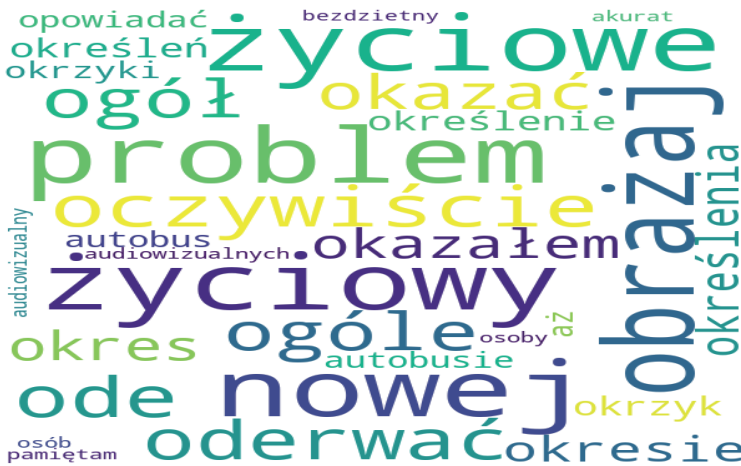
Źródło: CAT.

Analiza narzędziem CAT wskazała zakresy tematyczne, kategorie, do których można przyporządkować przykłady użycia wyrazu *kretyn* odnotowane przez KDP. Wyróżnione

¹⁶ Cyt. za *Korpusem Dyskursu Parlamentarnego*. Cytowany fragment pochodzi z wypowiedzi posła Andrzeja Leppera z 14.02.2003 r.

przez narzędzie kategorie tematyczne to: *mniejszości narodowe lub etniczne, massmedia, zagadnienia społeczne, wybory, wypadki powietrzne i kosmiczne*. Najwyższy współczynnik uzyskała kategoria tematyczna *mniejszości narodowe lub etniczne* (zob. wykres 12).

Narzędzie SHORTEXTOPIC przywołało trzydzieści słów kluczowych użytych w kontekście wyrazu *kretyn*: *opowiadać, bezdzietny, akurat, określić, okrzyki, życiowe, ogół, okazać, określenie, problem, oczywiście, autobus, audiowizualnych, okazałem, życiowy, okres, ogóle, osoby, autobusie, ode, nowej, okrzyk, osób, pamiętam, oderwać, okresie, audiowizualny, aż, obrażaj, określenia* (zob. grafika 3).

Grafika 3. Słowa kluczowe we fragmentach tekstów z wyrazem *idiota* w polskim parlamencie

Źródło: SHORTEXTOPIC.

Większość odnotowanych przez KDP przypadków użycia wyrazu *kretyn* w polskim parlamencie pochodzi z XXI wieku. Najnowszy zarejestrowany przykład datowany jest na rok 2023, a najstarszy na rok 1919. Liczną grupę (9 wypowiedzi) stanowią przykłady z lat 20. XX wieku. W tabeli 4 pokazujemy losowo wybrane przykłady użycia.

Tabela 4. Przykłady użyc wyrazu *kretyn* w polskim parlamencie

w których Polacy przedstawiani są jako półgłówki, idioci,	kretyni	, prymitywy. Poprzez taką "twórczość" Polacy są
tutaj nie zwyciężył rozsądek, a ja wyszedłem na	kretyna	". Stało się tak, ponieważ miał „szufladki
? Powiedział, że jesteś niedouczony laik, cymbał,	kretyn	i w ogóle, i ta twoja kontrola w Komisji
, że nie wszyscy, jak niektórzy sądzą, są	kretynami	, którzy dadzą sobie wmówić każdą bzdurę. Zapisy mówiące

cd. tab. 4

wynosił 40.000.000 tys. zł. Te 50.000.000 tylko jakiś	kretyn	mógł dopisać. To jest polityczny belkot. Zaczęła się
nie”, ktoś powiedział, że jest to kraj	kretynów	, bo nie zgadzają się na tak doniosłe wydarzenie?
byłoby wysnuć wniosek, że w Sejmie siedzi banda	kretynów	. Siedzimy tu – panie pośle Sekuła, panie pośle
nie pamiętam określenia, ale mogło to być bydlę,	kretyni	lub idioci, w każdym razie powiedział pan to o
urzędujący ministrowie, używali pod moim adresem określeń w rodzaju	kretyn	, idiota, prymityw. Cóż, tak wygląda ta
to traktowanie hodowców jak ludzi głupich, całkowicie jak jakichś	kretynów	, którzy nie wiedzą, co należy robić w technologiach

Źródło: KDP.

Warto zwrócić uwagę na to, że w dyskursie parlamentarnym rzeczownik *kretyn* pojawia się nie tylko w odniesieniu do osób czy grup społecznych, ale także do instytucji (SB) czy partii (KPN). Wyrażenia z wyrazem *kretyn*, które można zaobserwować, to: *wyjść na kretyna*, *robić z kogoś kretyna*, *skończony kretyn*. Zdania zawierające wyraz *kretyn* są często związane z kategorią kłamstwa i nieuczciwości; pojawiają się tutaj takie określenia, jak np. *bdura*, *klamczuch*, *belkot*, *złodziej*, *człowiek nieuczciwy*.

Podsumowanie

Analizowane nazwy – *debil*, *idiota*, *kretyn* – jeszcze pół wieku temu były terminami medycznymi. Od tego czasu przeszły do ogólnopolskiego zasobu leksykalnego i stały się elementami obraźliwymi – co pokazują dane leksykograficzne (WSJP). Jednakże do polskiego parlamentu trafiły głównie dopiero w latach 90. XX wieku i od tego czasu pojawiają się w dysputach parlamentarnych. We wcześniejszych okresach w dyskursie parlamentarnym nie pojawiały się w ogóle albo pojawiały się wyjątkowo. Nadal należą w tym dyskursie do rzadkiego zasobu słownictwa. Hipotetycznym powodem pojawienia się w latach 90. XX wieku większej liczby realizacji tekstowych analizowanych tu wyrazów w KDP, może być odejście w polskim dyskursie parlamentarnym od PRL-owskiej sztamki, schematyzmu językowego, odczytywania wystąpień pisanych nie przez posłów – na rzecz żywołowości dyskusji, aktywnego deliberowania nad istotnymi dla polskiej wspólnoty komunikatywnej zagadnieniami, co w konsekwencji spowodowało „wlanie się” żywiołu języka potocznego do polskiego parlamentu.

Tematyka tekstów z analizowanymi wyrazami (na podstawie wyników uzyskanych z CAT, SHORTEXTOPIC oraz poprzez obserwację kolokacji) dotyczy głównie *mniejszości etnicznych*, *wyborów (politycznych)*, *życia politycznego*, *moralności*. Osoby określane analizowanymi wyrazami są traktowane jako niespełniające wymogów – w kontekście wskazanych/wyodrębnionych tematów – oczekiwanych przez nadawców wypowiedzi

zawierających te wyrazy; są to więc – według nadawców takich wypowiedzi, którzy niekiedy i w ten sposób wyrażają swoje frustracje – osoby z jakąś „niepełnosprawnością intelektualną”. *Debilami, idiotami czy kretynami* są więc głównie przeciwnicy polityczni, których w ten sposób chce się zdyskredytować, zdezawuować.

Emocje eksponowane w tekstach z analizowanymi wyrazami (co uzyskaliśmy dzięki analizatorom SENTEMO i WYDŹWIĘK) charakteryzują się:

- bardzo wysokim poziomem mocnej polaryzacji negatywnej;
- dominacją negatywnych emocji (np. *zaskoczenie czymś nieoczekiwanym, smutek*);
- emocje pozytywne (np. radość) wiążą się – paradoksalnie – z zadowoleniem mówców z tego, że adwersarze określani analizowanymi wyrazami, nie spełniając oczekiwań (w rozumieniu nadawców), są „ułomni”; radość z czyjejś słabości jest *de facto* emocją negatywną w odniesieniu do odbiorcy wypowiedzi.

Mowa nienawiści ujawniająca się w tekstach z analizowanymi wyrazami (na podstawie analizatora HATESPEECH) ma stosunkowo wysoki poziom: od 23 do 39%. Nadawcy w ten sposób deprecjonują swoich adwersarzy politycznych: sugerują czy presuponują ułomność psychiczną.

Można więc powiedzieć, że osoby określane za pomocą analizowanych wyrazów są waloryzowane negatywnie – są to głównie politycy lub osoby publiczne, aktywne w danym czasie w przestrzeni społecznej. Zatem profil pojęciowy osób, w odniesieniu do których użyto wyrazów *debil, idiota, kretyn* – według nadawców komunikatów zawierających te wyrazy – konceptualizuje w sposób prototypowy te osoby jako niespełniające określonych wymagań, a więc „ułomne” czy „z niepełnosprawnością intelektualną”. Pobrzmiwa tu więc nadal refleks znaczenia terminologiczno-medycznego.

Bibliografia

- Bańko, Mirosław. *Z pogranicza leksykografii i językoznawstwa. Studia o słowniku jednojęzycznym*. Warszawa: Wydział polonistyki UW, 2001.
- Bartmiński, Jerzy. *Językowe podstawy obrazu świata*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2006.
- Borawski, Stanisław. „Podstawy idei poznawczej studiów nad dziejami używania języka. Esej o diachronii”. W: *Rozprawy o historii języka polskiego*, 13–61, red. Stanisław Borawski. Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, 2005.
- Grzegorzczkova, Renata. *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2011.
- Janz, Arkadiusz, Jan Kocoń, Maciej Piasecki, Monika Zaśko-Zielińska. „plWordNet as a Basis for Large Emotive Lexicons of Polish”, Conference: LTC’17 8th Language & Technology (Poznań, 2017).
- Kamińska-Szmaj, Irena. *Agresja językowa w życiu publicznym. Leksykon inwektyw politycznych 1918–2000*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2007.
- Kanclerz, Kamil, Alicja Figas, Marcin Gruza, Tomasz Kajdanowicz, Jan Kocoń, Daria Puchalska, Przemysław Kazienko. „Controversy and Conformity: from Generalized to Personalized Aggressiveness Detection”. W: *Proceedings of the 59th Annual Meeting of the Association for*

- Computational Linguistics and the 11th International Joint Conference on Natural Language Processing* (Vol. 1: Long Papers). <https://aclanthology.org/2021.acl-long.460/>, 2021.
- Kocoń, Jan, Piotr Miłkowski, Monika Zaśko-Zielińska. „Multi-Level Sentiment Analysis of PolEmo 2.0: Extended Corpus of Multi-Domain Consumer Reviews”. W: *Proceedings of the 23rd Conference on Computational Natural Language Learning (CoNLL)*, 2019.
- Lewandowska-Tomaszczyk, Bożena. *Corpus Linguistics. Computer Tools, and Applications – State of the Art*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2009.
- Miodunka, Władysław. *Podstawy leksykologii i leksykografii*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1989.
- Ogrodniczuk, Maciej. „Polish Parliamentary Corpus”. W: *Proceedings of the LREC 2018 Workshop ParlaCLARIN: Creating and Using Parliamentary Corpora*, 15–19, red. D. Fišer, M. Eskevich, F. de Jong. Paris 2018.
- Rybicka, Halina. *Losy wyrazów obcych w języku polskim*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1976.
- Szczyszek, Michał. „Emocje w parlamencie – parlament w emocjach: ujęcie statystyczne. O projekcie słownika polskiego parlamentaryzmu XX wieku (lata 1918–2018)”. *Prace Językoznawcze* 21 (2019), 3: 203–218.
- Szczyszek, Michał. „W każdym mieście jest «Sowa i Przyjaciele». O czym się mówi w polskim parlamencie, mówiąc o ośmiorniczkach, pasztetach, kiełbasach, bigosach...?”. W: *Miasto. Przestrzeń różnicowana językowo, kulturowo i społecznie*. Cz. 9, 215–232, red. Małgorzata Świącicka, Monika Peplińska. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2024.
- Walkowiak, Tomasz, Szymon Datko, Henryk Maciejewski. „Distance metrics in Open-Set Classification of Text Documents by Local Outlier Factor and Doc2Vec”. W: *Advances and Trends in Artificial Intelligence. From Theory to Practice. IEA/AIE*, red. G. Wotawa, F.I. Pill, R. Koitz-Hristov, M. Ali. *Lecture Notes in Computer Science*, vol. 11606. Cham: Springer, 2019.
- Walkowiak, Tomasz. „Language Processing Modelling Notation – Orchestration of NLP Microservices”. W: *Advances in Dependability Engineering of Complex Systems: Proceedings of the Twelfth International Conference on Dependability and Complex Systems DepCoS-RELCOMEX*, 464–473. Springer International Publishing, 2017.
- Wierzbicka, Anna. *Semantyka. Jednostki elementarne i uniwersalne*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2010.
- Zabrocki, Ludwik. *Wspólnoty komunikatywne w genezie i rozwoju języka niemieckiego*. Cz. I: *Prehistoria języka niemieckiego*. Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1963.
- Żmigrodzki, Piotr, Mirosław Bańko, Barbara Batko-Tokarz, Jakub Bobrowski, Anna Czelakowska, Maciej Grochowski, Renata Przybylska, Jadwiga Waniakowa, Katarzyna Węgrzynek, red. *Wielki słownik języka polskiego PAN. Geneza, koncepcja, zasady opracowania*. Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN, 2018.

Wykaz skrótów

KDP – Korpus Dyskursu Parlamentarnego. Dostęp 26.03.2024. <http://clip.ipipan.waw.pl/PSC>; http://sejm.nlp.ipipan.waw.pl/query_corpus.

WSJP – *Wielki słownik języka polskiego*, red. nauk. P. Żmigrodzki. Dostęp 26.03.2024. <http://www.wsjp.pl>.

Debil, idiota i kretyn w polskim parlamencie. Frekwencja, semantyka i funkcje

Streszczenie

W artykule omawiamy użycia wyrazów *debil*, *idiota* i *kretyn* w stenogramach polskiego parlamentu. Skupiamy się na analizach frekwencyjnych i znaczeniowych, które doprowadzają nas do określenia nowej funkcji, w jakiej te stare terminy z zakresu psychiatrii występują w polszczyźnie ogólnej, tu: na przykładzie polskiego parlamentu. Dane językowe pochodzą z Korpusu Dyskursu Parlamentarnego obejmującego okres od 1918 roku do dziś. Analizie poddane zostały te nazwy, które w polskim parlamencie zyskały miano wyrazów istotnych w różnych dyskusjach i debatach parlamentarnych. Na podstawie danych z KDP przeprowadzamy nie tylko analizy statystyczną i semantyczną tych wyrazów (tu: dokładniej – analizę semantyczną ich realizacji w polskim dyskursie parlamentarnym), ale także analizę pragmatyczną, próbując określić cele i funkcje przywoływania tych nazw w polskim parlamencie.

The words *fool*, *idiot* and *moron* in the transcripts of the Polish parliament. Frequency, semantics, and functions

Summary

In this article we discuss the uses of the words *debil*, *idiot* and *moron* [*debil*, *idiota*, *kretyn*] in the transcripts of the Polish parliament of selected persons. We focus on turn-taking and semantic analyses, which lead us to identify the new function in which these old psychiatric terms appear in general Polish, here: on the example of the Polish parliament. The linguistic data comes from the Corpus of Parliamentary Discourse covering the period from 1918 to the present. The names analysed are those which have become known as key words in the Polish parliament in various parliamentary discussions and debates. On the basis of the CPD data, we carry out not only a statistical and semantic analysis of these words (here: more precisely, a semantic analysis of their realisation in Polish parliamentary discourse), but also – a pragmatic analysis, attempting to determine the purposes and functions of invoking these names in the Polish parliament.

Cytowanie

Szczyszek, Michał, Oliwia Filip, Gabriela Gapik, Aleksandra Górna, Dominik Gronowicz, Maria Jarocho, Nadia Kaźmierczak, Aleksandra Malczewska. „*Debil, idiota i kretyn w polskim parlamencie. Frekwencja, semantyka i funkcje*”. *Studia Językoznawcze. Synchroniczne i diachroniczne aspekty badań polszczyzny* 24 (2025): 371–393. DOI: 10.18276/sj.2025.24-24.